

Dr VOJISLAV STANIMIROVIĆ

Pravni fakultet
Univerzitet u Beogradu

Mr MILJANA TODOROVIĆ

Pravni fakultet
Univerzitet u Nišu

ODBRANA SOKRATOVA ILI NJEGOVI POSLEDNJI DANI NA PRAVNIM FAKULTETIMA U SRBIJI*

Apstrakt : Izučavanje pravne istorije u Srbiji, razvoja države i prava od Mesopotamije i Egipta, preko iskustava Grčke i Rima, do savremenog doba, traje više od 160 godina. Od 1841. godine, na beogradskom Liceju bila je predviđena za pravoslovno odeljenje *Istorija zakonoznanja*. U okviru predmeta *Prirodno pravo* značajno mesto zauzimalo je i rimsko pravo koje će od školske 1849/50. biti predavano u okviru predmeta *Justinijanove Institucije i skraćena Pandekta*. Četiri godine kasnije, ukidanjem *Prirodnog prava*, biće uveden predmet *Rimsko pravo*, koje će se iste godine prvi put predavati i u Zagrebu. Začetnici pravne istorije u Srbiji bili su Nikola Krstić i Dragiša Mijušković, dok je prvom katedrom za rimsko pravo upravljao Rajko Lešjanin. Uredbom iz 1938. godine, koja je uniformisala nastavne planove u Kraljevini Jugoslaviji, na pravnim fakultetima u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani predavali su se *Rimsko pravo*, *Narodna pravna istorija* i *Uporedna istorija prava*, što će ostati ustaljena praksa do kraja prošlog veka. Prva decenija XXI veka donela je velike promene u nastavnim planovima brojnih pravnih fakulteta u Srbiji, i izučavanje antike se sve češće prikazuje kao nepoželjan, neprofitan i suvišan balast. Poslednje utočište doslednog i sistematičnog proučavanja antike sa pravnog aspekta, koje još uvek nije pokleklo pred napadima pozitivista i pred, po antičke studije pogubnim, rešenjima pojedinih pravnih fakulteta u okruženju, u Zapadnoj Evropi i SAD, predstavljaju pravni fakulteti u Srbiji, a pre svih, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu. Antika se u okviru važećeg nastavnog plana ovog fakulteta obrađuje na predme-

---

* Rad je ujedno i prilog projektu „Razvoj pravnog sistema Srbije i harmonizacija sa pravom EU“.

tima *Uporedna pravna tradicija, Rimsko privatno pravo, Retorika* i na predmetima Teorijsko-pravne nastavne grupe.

Ključne reči: pravna istorija, rimsko pravo, uporedna pravna tradicija, antičke studije, Srbija

Protiv mene su ustali mnogi tužioci i tuže me pred vama, i to odavno, već mnogo godina, ali ništa istinito ne iznose.¹

Dobro znajte: ako me osudite ovakva kakvim se ja prikazujem nećete meni naškoditi više nego sami sebi...

Otuda, ..., nipošto se ne branim radi sebe, kako bi to ko mogao da misli, nego radi vas, da me ne osudite i da se, na taj način, ne ogrešite o dar koji vam bog daje.²

Ali, ostavljajući na stranu dobar glas, meni se čini, građani, da nije ni pravedno moliti sudiju i biti oslobođen zbog moljakanja, nego treba obavestavati i osvedočavati.³

Evropa je već jednom zaboravila na antiku, na *Odbranu Sokratovu*, kada je zatvorila Platonovu Akademiju, i kada je pred strogim pogledom hrišćanstva proteerala Platona i Aristotela, koje će potom, srećom, Arapi neokrnjene vratiti Evropi.

Krajem XX i početkom XXI veka, slična slika, samo su razlozi drugi... Svet još jednom pokazuje da ga iskustva prošlosti ničemu nisu naučila.

Pravna istorija polako nestaje sa brojnih zapadnih univerziteta. Ugrožena vrsta uskoro može biti istrebljena. Nemilosrdni zakon profita zahvatio je i nekada imune sfere nauke i obrazovanja. Ne samo da predmeti okrenuti izučavanju antike i pravne istorije nestaju iz nastavnih planova, već je i interesovanje mladih ljudi za bavljenje ovim studijama u dramatičnom opadanju. Pre nekoliko decenija, najveći stručnjak za staroegipatsko pravo, Belgijanac grčkog porekla, Aristid Teodorides (*Théodoridès*), okončao je svoj radni i životni vek bez naslednika u struci. Istu sudbinu doživeo je, gotovo u isto vreme, jedan od najvećih poznavalaca starovavilonskog, asirskog i hebrejskog prava, Rejmond Vestbruk (*Westbrook*).

Međutim, kao što u čuvenom stripu o Asteriksu i Obeliksi maleno galsko selo uporno i žilavo odoleva rimskoj najezdi, tako se, neočekivano, posvećenost studijama antike i pravne istorije očuvala na većem delu Balkana.

Već puna dva veka u Srbiji traju studije prava, a uporedo sa njima i izučavanje antike kroz pravnu istoriju. Uporedo sa vojnim akcijama protiv Turaka, mlada država Prvog ustanka žurno je hitala Evropi, svesna da je pet vekova zaostajala, ne samo u izgradnji demokratije, industrijskog društva, već i u razvoju obrazovanja i kulture.⁴ Tokom samo nekoliko decenija Srbija će daleko odmaći na tom pu-

¹ Platon, *Odbrana Sokratova*, II (prevod sa grčkog M. N. Đurić, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1982)

² Idem, XVIII.

³ Idem, XXIV.

⁴ I. Pržić to ovako opisuje: „Pitanje više nastave u vreme Prvog ustanka u Srbiji, pokrenuto je veoma rano. Prvi ustanak protekao je sav u vojevanjima, i prvo zatišje, pr-

tu, od osnivanja Velike škole, Matice Srpske, sve do donošenja svog građanskog zakonika 1844. godine, kao četvrta država u Evropi koja se mogla podičiti modernom kodifikacijom.

Na otvaranju Velike škole, 1808. godine, od kada Pravni fakultet vuče svoje postojanje, Dositej Obradović je obraćajući se učenicima, naglasio: „Blago vami, ako budete učiteljem pokorni i poslušni i ako voljebite mudrost i nauku, zašto su ovi darovi božiji najmnogocenjeniji“. ⁵ Mudrost je poticala iz davnina, iz vrela antike i umni i učeni Dositej je to dobro znao, pa se od prve godine na Velikoj školi učila opšta istorija. ⁶

Po preseljenju Liceja u Beograd 1841. godine, pravoslovno odeljenje već je u svom nastavnom programu sadržavalo predmete koji su se doticali antike, počevši od Prirodnog prava koje je predavao Jovan Sterija Popović, preko Justinijanovih *Institucija* i skraćenih Justinijanovih *Pandekta*. ⁷ Sam Sterija je predlagao da se umesto Građanskog prava predaje Rimsko pravo „bez koga se pravne studije ne mogu zamisliti i koje se u to vreme predavalo na svim univerzitetima u Evropi po dve ili tri godine“, što je Popečiteljstvo i odobrilo naredne, 1842. godine.

Međutim, šta su srpska posla? Već 1844. godine, novim nastavnim planom, umesto Rimskog prava, vraćeno je Građansko pravo, uz zvanično obrazloženje da je to učinjeno zbog donošenja SGZ-a, ali čini se, da su razlozi bili drugačije prirode. Naime, profesor Sergije Nikolić koji je iznenada imenovan da predaje Rimsko pravo nije najbolje stajao sa ovom materijom, a ni studenti nisu znali latinski jezik. ⁸ Ipak, nešto kasnije, 1850. godine, biće konačno uveden predmet

---

va godina mira, 1808 godina, u nizu radova na unutrašnjem uređenju zemlje, donela je i osnivanje Velike škole. Čim je zemlja počela da se sređuje osetila se veća potreba za pismenijim ljudima. Takvi su ljudi do toga vremena skoro isključivo prelazili iz susedne Austrije, gde je bilo dosta patriotski raspoloženih Srba, gotovih da svoje usluge stave u službu ustanika. Međutim, uskoro se pojavila želja i potreba da se i domaći mladići obrazuju i pripreme tako da mogu prihvatiti administrativnu službu, koja se sve više razvijala i dobijala sve veći značaj. U takvim prilikama, s jeseni 1808, Ivan Jugović osnovao je u Beogradu Veliku školu... – Ilija Pržić, „Osnivanje Pravnog fakulteta u Srbiji“, *Arhiv za pravne i društvene nauke*, juli–avgust, 1940, str. 3.

⁵ Navedeno u Andra Gavrilović, *Beogradska Velika škola 1808–1814*, Beograd, 1902, str. 14.

⁶ Ljubica Kandić, Jelena Danilović, *Istorija Pravnog fakulteta (1808–1905)*, Beograd, 1997, str. 12. U prvoj klasi predavala se Opšta istorija do crkvenog raskola. Na Liceju, od 1838. godine, izučavala se kao Svetska istorija.

⁷ Idem. str. 40. Koliko je Jovan Sterija Popović ozbiljno i prilježno shvatao profesuru na Liceju vidi se i iz njegove prijave na raspisani konkurs u kojoj navodi da ima „nameru da se svestrano angažuje, uporedo sa nastavničkim radom, i na proučavanju srpskog pozitivnog (pretežno običajnog) prava i da želi da se temeljno priprema za svoja predavanja, pa će, ako bude izabran, poneti i stručnu literaturu, a uz nastavnički rad proučavaće tada važeće (običajno) pravo u Srbiji.“

⁸ Idem, str. 53.

Rimsko pravo, a predavao ga je Rajko Lešjanin, koji je postao i prvi upravnik Katedre za rimsko pravo.⁹

U Srbiji, izučavanje pravne istorije, razvoja države i prava od Mesopotamije i Egipta, preko iskustava Grčke i Rima, do savremenog doba, traje već 160 godina.

Popečiteljstvo Prosvete još 1840. godine nameravalo je da na dvogodišnjim studijama pravoslovnog odeljenja uposli tri profesora: „jedan za predavanje prava prorodnog i državnoslovni nauka, drugi za Štastiku i Istoriju zakonodavstva, a treći za položitelno pravo“.¹⁰ Na pravoslovnom odeljenju, zalaganjem glavnog inspektora škola, Platona Simonovića, Ustrojenijem Knjažesko-Srbskog Liceja, 1853. godine, pored Opšte istorije i Istorije srpskog naroda (predmeta koji su bili obavezni i za pravoslovno i za prirodno-tehničko odeljenje) budući pravници dobili su dva nova predmeta Enciklopediju prava i Istoriju zakonoznanja. Oba predmeta predavao je mladi profesor Nikola Krstić, koji tako postaje začetnik izučavanja pravne istorije u Srbiji. Dok se Enciklopedija prava predavala na prvoj godini sa fondom od četiri časa nedeljno, Istorija zakonoznanja bila je predmet II godine i ovom predmetu bila su posvećena dva časa sedmično.¹¹ Vrlo hrabro osmišljen program predavanja Istorije zakonoznanja za školsku 1849/50. godinu bio je podeljen na tri dela. U prvom delu predavana je istorija države i prava orijentalnih despotija, i Istoka a pored Mesopotamije, Egipta i Persije, ovim delom obuhvaćene su i drevne Indija i Kina. Drugi deo bio je posvećen antičkoj Grčkoj i Rimu, dok se treći deo, Istorija zakonoznanja hrišćanskih naroda, bavio izvorima ovih prava, periodima u njihovom razvoju, ali i uticajem koji je rimsko pravo izvršilo na slovenska prava.¹² Valja napomenuti da je pravna istorija delom bila zastupljena i u programu Enciklopedije prava. Od 1862. godine, Istoriju zakonoznanja predavao je Stojan Marković, koji je na račun ovog predmeta više prostora ostavio za Enciklopediju prava, tako da ne čudi što je već sledeće godine Istorija zakonoznanja izgubila svoje mesto na Pravnom fakultetu. Umesto ovog predmeta, 1880. godine uvedena je Istorija slovenskih prava, koju će od 1887. do 1903. godine predavati Dragutin Mijušković, koji je šest godina izučavao pravnu istoriju u Minhenu, Parizu, Varšavi i Pragu.¹³

---

⁹ O Rajku Lešjaninu više – Žika Bujuklić, „Doktrinarno recipiranje rimskog prava u Srbiji“, *Zbornik Matice srpske za klasične studije*, 3, 2001, str. 75–77.; Ljubica Kandić, Jelena Danilović, op.cit. str. 106–110.

¹⁰ Ilija Pržić, op.cit. str. 11.

¹¹ Dragan Nikolić, „Nikola Krstić – prvi profesor pravne istorije na beogradskom Liceju“, *Arhiv za pravne i društvene nauke*, I, 1987, str. 83.

¹² Idem, 86.; Vladimir Grujić, *Licej i Velika škola*, Beograd, 1987, str. 51.

¹³ Dragan Nikolić, op. cit. str.87.; Ljubica Kandić, Jelena Danilović, op. cit. str. 251. Program predmeta koji je sačinio Mijušković nije u potpunosti sačuvan, ali se može zaključiti da je materija bila podeljena na četiri dela (četiri glave): „U prvoj glavi date su opšte karakteristike pojedinih perioda (izvori, i međunarodni položaj slovenskih zemalja); u drugoj, državno ustrojstvo, stanovništvo i njegova organizacija; u trećoj, osnovne crte privatnog prava, krivičnog prava i krivičnog postupka, kao i organizacija sudstva, u četvrtoj glavi izložene su osnovne crte običajnog prava“.

Srpsko visoko školstvo od početka je sledilo zapadne uzore. Licej je organizovan po ugledu na više škole u Austro-Ugarskoj, dok je Velika škola za svoj uzor imala nemačke najpoznatije univerzitete, „koji su u XIX veku bili najnaprednije stručno-naučne visoke ustanove u Evropi“.¹⁴

Pravnoistorijska nauka na našem Univerzitetu mnogo je dobila dolaskom na naš fakultet čuvenih ruskih imigranata Teodora Taranovskog i Aleksandra Solovjeva koji su pre svega razvili Istoriju slovenskih prava.

Uredbom iz 1938. godine, koja je uniformisala nastavne planove u Kraljevini Jugoslaviji, na pravnim fakultetima u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani predavali su se Rimsko pravo (*Istorija i sistem rimskog prava*), Narodna pravna istorija i Uporedna istorija prava, što će ostati ustaljena praksa do kraja prošlog veka. Na Pravnom fakultetu u Beogradu predavalo se Šerijatsko pravo, a nastavu je izvodio Mehmed Begović.

Ova praksa, da pravni fakulteti u Jugoslaviji u svojim nastavnim planovima sadrže po tri istorijskopravna predmeta, zadržala se sve do njenog raspada.

Prva decenija XXI veka donela je velike promene u nastavnim planovima brojnih pravnih fakulteta u Srbiji, i država u okruženju, a izučavanje antike se sve češće prikazuje kao nepoželjan, neprofitan i arhaičan balast, i samo zahvaljujući entuzijazmu i ugledu profesora sa Katedri za pravnu istoriju, normativističko-tehnokratski napadi na nastavne planove i pravno--istorijske predmete nisu imali previše uspeha.

Kritikujući Bolonjski proces, S. Avramović ukazuje da je tradicionalni obrazovni model koji je težio da odškoluje studente kombinujući praktična znanja sa širokim pravničkim obrazovanjem okrenutim dubljem razumevanju suštine prava, podriven bolonjskim modelom koji sve više insistira na tehničkoj i praktičnoj strani pravničkog znanja i sve više vrši specijalizaciju studenata usmeravajući ih na uže pravničke oblasti.¹⁵

U SAD i Evropi pravna istorija ili uporedna pravna tradicija nestaju sa mape nastavnih planova. Od pet najprestižnijih američkih Univerziteta, Kolumbija i Čikago nemaju predmete ni kuseve vezane za antiku. Na Jeju u ovogodišnjem programu (šk.2012/13), postoji samo jedan kurs posvećen antici, Aristotelova etika, ali se ni on ne dotiče pravnih pitanja, niti antičkog prava, već samo njegovih moralnih aspekata. Na Stenfordu, postoji Legal History Workshop, osmišljen i za studente istorije i za studente prava, koji funkcioniše kao jedan vid alternativne nastave, poput kluba FORUM ROMANUM koji više od 40 godina postoji na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Harvard je ostao poslednje uporište pravnoistorijskih studija i onih vezanih za antiku, sa pet predmeta i kurseva, od kojih je antičkom pravu potpuno posvećen predmet Topics in Ancient Law.

U Evropi je situacija nešto bolja, mada mnogi čuveni univerzitetski centri polako ostaju bez dodira sa antičkim pravom. Tako, na primer, na pravnim stu-

¹⁴ Vladimir Grujić, op. cit. 2.

¹⁵ Sima Avramović, „Antička pravna istorija i Bolonjski proces“, *Zbornik Matice srpske za klasične studije* 6, 2004, str. 161.

dijama u Lajdenu, ove školske godine, umesto grčkog i rimskog prava, studentima prve godine ponuđen je samo izborni, specijalizovani kurs o staroegipatskom pravu. Sa druge strane, Hajdelberg ima poseban smer pravnih studija, Istorija prava i istorija uporednog prava, na kome se izučavaju Rimsko privatno pravo, Nemačke i evropske kodifikacije i Uporedno pravo. Najtvrdokornija u očuvanju izučavanja antičke pravne tradicije je Italija. Na Bolonjskom univerzitetu, na prvoj godini pravnih studija su predmeti Rimske institucije i Istorija srednjovekovnog i novovekovnog prava, na drugoj godini uči se Istorija rimskog prava, dok na trećoj godini studenti polažu Istoriju modernog i uporednog prava i Rimske temelje evropskog prava.

Na Balkanu, u Grčkoj, kolevka demokratije, Atina, ne zaostaje za Bolonjom u negovanju antičke tradicije. U prvom semestru predaje se Pravna istorija, a u trećem, pored Rimskog prava, antici su posvećeni delovi programa Opšte politologije i Istorije političkih i ustavnih institucija. Među izbornim predmetima u drugom semestru nalaze se i Istorija političkih ideja i Antička grčka prava, dok se u četvrtom studenti mogu opredeliti za Vizantijsko pravo i pravo novog veka. Organizovan je i poseban Seminar istorije i teorije prava, koji studenti mogu slušati tokom sedmog semestra. Na Pravnom fakultetu Univerziteta u Bukureštu izučavaju se i dalje tri pravnoistorijska predmeta: Uvod u rimsko pravo, Rimske obligacije i Istorija rumunskog prava. Državni Pravni fakultet u Sofiji u svom nastavnom planu predviđa Istoriju bugarske države i prava u prvom i Rimsko pravo u drugom semestru. Dva pravnoistorijska predmeta postoje i na prvoj godini državnog Pravnog fakulteta u Tirani: Rimsko pravo i Istorija države i prava Albanije sa istorijom institucija.

Od pravnih fakulteta sa područja bivše Jugoslavije, na Pravnom fakultetu u Ljubljani danas se predaju Rimsko pravo i Pravna istorija (Pravna zgodovina), u Zagrebu su zadržana sva tri pravnoistorijska predmeta: Rimsko privatno pravo, Opća povijest prava i države i Hrvatska pravna povijest u europskom kontekstu, u Osijeku i Splitu takođe, dok su u Rijeci opstala dva predmeta: Rimsko privatno pravo i Povijest prava i države. U BiH, i na Pravnom fakultetu u Sarajevu, i na fakultetima na Palama i u Banjaluci predaju se tri pravnoistorijska predmeta. U Podgorici su ostala dva pravnoistorijska predmeta: Istorija prava i Rimsko pravo, baš kao i u Skoplju: Istorija na pravoto i Rimsko pravo.

Što se savremene Srbije tiče, na Pravnom fakultetu u Beogradu, pored tri obavezna predmeta pravnoistorijske katedre na prvoj godini studija, veze sa antičkim pravom imaju i Retorika i predmeti pravnoteorijskog smera. Pored toga, stručna grupa iz Uporedne pravne tradicije koja oživljava antičku sudnicu i atinsko pravo¹⁶ svojim programom je uticala i na jedan Harvard, a novi metod nazvan je *Clinical Legal History*.¹⁷ Na pravnom fakultetu u Novom Sadu postoje i dalje tri pravnoistorijska predmeta. U Nišu, postoje dva predmeta: Rimsko pravo i Istorija prava (u kojoj su spojeni Opšta i Nacionalna pravna istorija). Na Prav-

¹⁶ Sima Avramović, „Simulation of Athenian Court“, *Dike*, 5, 2002, str.187–194.

¹⁷ Sima Avramović, „Antička pravna istorija i Bolonjski proces“, str. 163.

nom fakultetu u Kragujevcu i dalje postoje tri pravnoistorijska predmeta, ali na tom fakultetu je ugašena Katedra za pravnu istoriju i predmet Rimsko pravo sada se nalazi na Građanskopravnoj katedri, dok su preostala dva predmeta, Pravna istorija sveta i Srpska pravna istorija pripojeni Katedri za javno pravo. Ovim je naša zemlja pokazala da i dalje, uprkos Bolonjskom procesu, nalazi mesta za pravnu istoriju i antiku na svojim pravnim fakultetima. Pritisak pozitivista je veliki, svako novo prepravljjanje nastavnih planova sadrži napade upravo na ove predmete, kao izlišne, a primer Niša i Kragujevca pokazuju koliko je porozna i krhka *odbrana Sokratova*.

Antika i savremenost mnogo su bliži, povezaniji i prožimaju se u mnogo većoj meri nego što to izvire iz koncepcije savremenog visokog obrazovanja u našoj zemlji, pogotovu kada se radi o studijama prava. Izazovu savremenog, visoko globalizovanog sveta se ne može adekvatno odgovoriti isključivo sa pozicija pozitivizma i tehnokratije, već rešavanje tog suštinskog problema današnjice zahteva široko poznavanje i korišćenje uporednih i istorijskih metoda u pravu, što poznavanje i izučavanje antike pozicionira kao deo rešenja, a ne problema.

Ako je, pak, virus lukrativnog, profitabilnog i finansijski isplativog, toliko razorio biće nauke i obrazovanja XXI veka, onda pravna istorija ili uporedna pravna tradicija nema šta ni da traži u takvom svetu, koji svom kraju ide krupnim koracima. Odlazak iz takve jave neće joj teško pasti.

„Jer baš za mene bilo bi to sjajno društvo onde kad bih se sastao s Palamedom i sa Ajantom Telamonovim, i ako je još ko od starih junaka zbog nepravdne osude stradao, pa kad bih upoređivao svoje patnje sa njihovima, to ne bi bilo, kao što mislim, neprijatno. A što bi bilo najvažnije: provodio bih onde svoj život istražujući i ispitujući, kao ove na zemlji, ko je od njih mudar, i ko misli da je a nije. Šta bi ko dao za to, ljudi sudije, da ispita onoga koji je protiv Troje poveo onu mnogu vojsku, ili Odiseja, ili Sisifa, i hiljade i hiljade drugih, i muškaraca i žena što bi ih čovek mogao napomenuti? S njima se onde razgovarati i biti s njima u društvu i ispitivati ih – to bi bilo neizmerno blaženstvo. Svakako, oni onde, po svoj prilici, ne osudjuju na smrt za takve razgovore. Jer, kao i uostalom, tako su oni srećniji nego ovi ovde i u tome što su za ove ostalo vreme besmrtni, ako važi kao istina ono što se govori.“¹⁸

---

¹⁸ Platon, *Odbrana Sokratova*, XXXIII.

VOJISLAV STANIMIROVIĆ, PhD

Faculty of Law
University of Belgrade

MILJANA TODOROVIĆ, LL.M.

Faculty of Law
University of Niš

SOCRATES' DEFENSE OR ITS LAST DAYS ON LAW FACULTIES IN SERBIA

Summary

In Serbia legal history, the development of state and law from Mesopotamia and Egypt, to the experience of Greece and Rome, up to modern times has been studied for more than 170 years. From 1841, the History of Jurisprudence was taught at the Belgrade Lyceum. Roman law had an important place within Natural Law and from the school year 1849/50 it was taught in the *Institutiones of Justinian* and *Shortened Pandecta*. Four years later, having removed Natural Law from the curriculum, Roman Law was introduced. The same year it was taught for the first time in Zagreb as well. Nikola Krstić and Dragiša Mijušković were pioneers of legal history in Serbia, while the first catedra for Roman law was administered by Rajko Lešjanin. By decree in 1938, uniformed study plans were drawn up for the Kingdom of Yugoslavia and Roman Law, National Legal History and Comparative Legal History were introduced to the law faculties in Belgrade, Zagreb and Ljubljana. These remained common practice until the end of the last century. The first decade of the 21st century has brought significant changes in the study plans of the law faculties in Serbia. The study of antiquity is increasingly seen to be undesirable, unprofitable and excessive.

The last resort of true and systematic study of antiquity from a legal standpoint is mainly the law faculties in Serbia particularly the University of Belgrade Faculty of Law. Antiquity is currently studied within the current study plan in Comparative Legal Tradition, Roman Private Law, Rhetoric and in the Study Group for Theory of Law.

Antiquity and modernity are more closely, interconnected and interrelated than contemporary university education in Serbia shows, especially in legal studies. The challenges of a contemporary, highly globalized world could not be appropriately answered solely from the positions of positivism and technocracy, but rather the answer to the key challenges of today requires wide knowledge and use of comparative and historical methods in law. This makes the knowledge and study of antiquity a part of the solution.

Keywords: legal history, Roman law, comparative legal tradition, study of antiquity, Serbia